

PROIZVODNJA I PROMET MLEKA

(Nastavak)

Otkup mleka se vrši uglavnom za industriju koja obrađuje i prerađuje mleko, i to 88—90%, zatim za ugostiteljstvo, bolnice, internate i dr. Otkup od individualnih proizvođača vrše zemljoradničke zadruge, dok se otkup mleka s društvenih gazdinstava vrši delimično preko zadruga, a delimično direktnom prodajom mlekarama i drugim korisnicima. Zapostavljanje tržišnih viškova mleka individualnih proizvođača i nezainteresovanost zadruga da se svakodnevno angažuju u otkupu, uticalo je na smanjenje otkupljenih količina. Međutim, najveći uticaj na otkup, formiranje tržišnih viškova sirovog mleka i proizvodnju imale su otkupne cene koje su nestimulativno delovale. Zbog uvođenja minimalne otkupne cene mleka od 11, 14 i 15,5 d po jednoj masnoj jedinici otkupljenog samo s društvenih gazdinstava i premije za 1 litar u visini od 15 i 20 d (sada je na snazi Uredba po kojoj se mleko plaća 15,5 d za masnu jedinicu uz premiju od 20 d za 1 litar), razlika u otkupnoj ceni za istu robu stalno raste: (tabela 6)

Tabela 6

Godina	Otkupna cena mleka		
	Individualna gazdinstva	Društvena gazdinstva	Razlika cene
1959.	26,0	29,3	3,3
1960.	28,3	31,7	3,4
1961.	31,0	38,6	7,6
1962.	33,2	42,2	9,0
1963.	39,0	48,4	9,4
1964.	47,8	58,2	10,4

Ako bi otkupnoj ceni dodali i ostvarenu premiju, onda bi diferencija za istu robu različitih proizvođača bila još veća.

Doda li se navedenom neusklađeni odnos prosečnih otkupnih cena mleka i nekih ratarskih proizvoda, misleći, pri tom, na produkciju po jedinici površine, onda se mora shvatiti da u ovakvim uslovima neće biti zainteresovanih proizvođača mleka (tabela 7).

Odnos cena mleka i nekih ratarskih proizvoda

Tabela 7

Proizvod	1959.	1960.	1961.	1962.	1963.
Sveže mleko	100	100	100	100	100
Pšenica	116	112	106	104	101
Ječam	111	109	100	105	102
Ovas	102	101	90	93	100
Kukuruz	79	91	83	90	85

Vidimo, da su cene navedenih žitarica uglavnom više od cena mleka, izuzev cene kukuruza. Međutim, iako još nema podataka za celu 1964. godinu, ovaj nesklad za prvih 11 meseci 1964. godine je povećan s obzirom da su otkupne

cene žitarica u odnosu na 11 meseci 1963. godine porasle za 32%, a otkupne cene mleka za 22%. Ako bi odnos otkupne cene mleka i kukuruza koji je 1959. bio u SAD 100 : 46, a u Italiji i Holandiji 100 : 72, primenili kod nas, na primer u 1964. godini, onda bi cena 1 kg kukuruza iznosila po američkom odnosu 25,3 dinara, a po italijanskom i holandskom 39,5 dinara.

Pored istaknutog, i mehanizam jače stimulacije proizvodnje — naročito govedeg mesa — nego mleka putem relativno solidnijih otkupnih cena i premija koji obuhvata oba sektora proizvodnje, uticao je na veću zainteresovanost proizvođača. Zbog ovoga je došlo do toga da proizvođači — isporučioци mesa klanicama prodaju i kvalitetan ženski podmladak, ne vodeći računa o biološkim i ekonomskim posledicama. Nažalost, rezultat takvog gazdovanja jeste da preko 80% krava ima više od 8 godina.

U sklopu važnijih faktora — proizvodnje, prirodne potrošnje, tržišnih viškova, cena i odnosa odvija se promet sirovog mleka i mlečnih proizvoda koji ima organizovano i neorganizovano obeležje. Organizovani promet se odvija putem otkupa, a neorganizovan putem seljačke pijace. Zahvaljujući podacima¹ moguće je prikazati i analizirati otkup i njegovu dinamiku, zatim odnos prema proizvodnji i tržišnim viškovima (tabela 8 i 9).

Otkup mleka

Tabela 8

(u 000 l)

Socijalistička republika	Godina	Ukupan otkup	Od toga:		% učešća društven. gazdinst.
			sa društ. gazdinst.	sa indiv. gazdinst.	
1	2	3	4	5	6
S F R J	1959.	301 552	138 199	163 353	45,8
	1960.	331 498	153 792	177 704	46,3
	1961.	370 129	201 347	168 782	54,3
	1962.	376 517	229 091	147 426	60,8
	1963.	425 357	278 895	146 662	65,6
	1964.	431 590	297 800	133 790	69,0
BiH ²	1959.	7 830	4 194	3 636	53,6
	1963.	16 054	14 018	2 036	87,3
Crna Gora	1959.	1 222	695	527	56,8
	1963.	3 001	2 223	778	74,1
Hrvatska	1959.	84 537	31 739	52 798	37,5
	1963.	119 223	53 558	65 665	44,9
Makedonija	1959.	14 261	6 155	8 106	43,1
	1963.	17 363	14 619	2 744	84,1
Slovenija	1959.	75 962	23 957	92 005	31,5
	1963.	83 429	36 911	46 518	44,2
Srbija	1959.	117 740	71 459	46 281	60,7
	1963.	186 287	157 566	28 721	84,6
Uže područje	1959.	43 952	20 318	23 634	46,2
	1963.	51 750	36 276	15 474	70,1
AP Vojvodina	1959.	71 920	50 210	21 710	69,8
	1963.	131 511	118 490	13 021	90,1
AO Kosmet	1959.	1 868	931	937	49,8
	1963.	3 026	2 800	226	92,5

Suprotno tendenciji proizvodnje mleka koja opada, otkup iz godine u godinu raste kao rezultat povećane proizvodnje na društvenim gazdinstvima i

¹ Podaci Saveznog zavoda za statistiku u izdanjima SGJ tretiranih godina.

² Za republike nema još objavljenih zvaničnih podataka za 1964. godinu.

obuhvatanja većih količina. Stoga se i učešće otkupljenih količina s društvenih gazdinstava od 45,8% u 1959. godini povećao na 69% u 1964. godini. Izuzev kod SR Hrvatske i Slovenije u svim republikama je učešće otkupa s društvenog sektora veće nego s privatnog.

Uočljivu sliku otkupa nam pruža analitički pregled (tabela 9):

Socijalistička republika	Godina	Dinamika otkupa			Od proizvodnje otkupljeno %			% od tržn. viška individual. sektora
		ukupno	društven.	individ.	ukupno	društven.	individ.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
SFRJ	1959.	100,0	100,0	100,0	12,3	60,0	7,3	13,3
	1960.	109,9	111,3	108,7	13,6	54,7	8,2	15,3
	1961.	122,7	145,6	103,3	15,4	59,6	8,2	17,0
	1962.	124,8	165,7	90,2	16,1	64,7	7,5	16,0
	1963.	141,0	201,8	89,6	18,7	75,4	7,7	16,5
	1964.	143,1	215,4	81,9	19,5	76,5	7,3	15,9
BiH	1959.	100,0	100,0	100,0	2,2	60,0	1,0	3,3
	1963.	205,0	334,2	56,0	4,9	70,4	0,7	3,6
Crna Gora	1959.	100,0	100,0	100,0	1,9	94,3	0,8	1,9
	1963.	245,5	319,8	147,6	6,0	77,0	1,7	9,7
Hrvatska	1959.	100,0	100,0	100,0	12,2	77,5	8,1	14,2
	1963.	141,0	168,7	124,3	19,1	76,4	11,8	28,0
Makedonija	1959.	100,0	100,0	100,0	14,5	46,9	9,5	12,5
	1963.	121,7	237,0	29,5	21,7	66,7	4,7	9,0
Slovenija	1959.	100,0	100,0	100,0	18,4	82,0	28,5	32,1
	1963.	109,8	154,0	51,1	24,8	80,9	16,0	22,4
Srbija	1959.	100,0	100,0	100,0	14,1	51,7	6,6	11,8
	1963.	158,2	220,5	62,0	21,6	74,9	4,4	9,0
Uže područje	1959.	100,0	100,0	100,0	8,8	68,5	5,1	8,4
	1963.	117,7	178,5	65,4	10,6	74,2	3,5	6,2
AP	1959.	100,0	100,0	100,0	25,9	46,9	12,7	24,3
Vojvodina	1963.	182,8	236,0	60,0	41,8	75,6	8,3	19,6
AO Kosmet	1959.	100,0	100,0	100,0	3,1	69,1	1,6	4,2
	1963.	101,9	300,9	24,1	5,0	57,4	0,4	1,4

Dinamika otkupa otkriva dve suprotne tendencije. Prvu, veoma povoljnu izraženu pozitivnim indeksima za društveni sektor i, drugu, nepovoljnu, izraženu negativnim indeksima za individualni sektor proizvodnje, sa izuzetkom Crne Gore i Hrvatske. U pojedinim republikama ova tendencija se više ili manje razlikuje, tako da imamo vrlo veliki raspon kod AO Kosmeta (indeks 300,9 za društveni i 24,1 za privatni), SR Makedonije, te Bosne i Hercegovine, a mali raspon kod Hrvatske i Slovenije.

Od ukupne proizvodnje, kako se vidi otkupljeno je 1959. godine samo 12,3% mleka, a od proizvodnje s društvenih gazdinstava 60%, dok je od proizvodnje s individualnih gazdinstava otkupljeno 7,3%. Godine 1964. stopa otkupa je porasla u proseku za oba sektora na 19,5%, na društvenim gazdinstvima na 76,5%, dok procenat otkupa mleka s privatnih gazdinstava zadržava svoj nivo.

Od tržišnih viškova mleka individualne proizvodnje otkupljeno je 1959. godine 13%, a 1964. 15,9%. Ovo znači da se 87, odnosno 84,1% mleka realizovalo preko seljačke pijace. Velika razlika procenta otkupljenog mleka po pojedinim republikama, naročito za individualna gazdinstva, daje sliku nivoa proizvodnje, kao i uslova u kojima se ova odvija. Nije slučajno da u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, užem području Srbije i Kosmetu imamo najniže stope otkupa, jer ti

krajevi pored usitnjene i razbacane proizvodnje, nemaju saobraćajnih i drugih tehničkih uslova za organizovano sakupljanje i prihvatanje mleka.

S porastom procenta otkupljenih količina i njegovog nivoa 1964. godine ne možemo biti zadovoljni, kada znamo da u robnoj proizvodnji ona treba da bude znatno viša. U odnosu na otkup, kapaciteti mlekara 1963. godine u zemlji korišćeni su sa 75⁰/₀, u BiH 38⁰/₀, Crnoj Gori 29⁰/₀, Hrvatskoj 78⁰/₀, Makedoniji 63⁰/₀, Sloveniji 61⁰/₀ i Srbiji 94⁰/₀. Međutim, realno korišćenje kapaciteta zbog međurepubličkog prometa je kod pojedinih republika drugačije. Naime, mlekarke BiH, Makedonije i uže Srbije kupovale su u Vojvodini i Hrvatskoj, a mlekarke Hrvatskog Primorja kupovale su mleko iz Slovenije itd. Zbog nedostatka mlekarskih kapaciteta (neadekvatna lokacija kapaciteta u zemlji) u Vojvodini npr. mlekarke koriste svoje kapacitete s preko 100⁰/₀, pa i pored toga, oko 50 miliona litara mleka odlazi van Pokrajine ili ostaje neobuhvaćeno (vidi procenat otkupa u Vojvodini). Procenat od proizvodnje otkupljenog mleka u Švajcarskoj iznosi 71,5⁰/₀, na Novom Zelandu 88⁰/₀, u SSSR-u 86⁰/₀ itd.¹

Niska stopa otkupa mleka snažno utiče na dinamiku razvoja mlekarske industrije, i to ne samo u smislu povećanja savremenih kapaciteta, već i u smislu obezbeđenja tržišta kvalitetnim i standardnim proizvodima. Za potrošnju gradskog stanovništva prosečno se putem otkupa obezbedi 36⁰/₀ mleka svih vidova, u tome mlekarke 32⁰/₀, što znači, da se snabdevanje građana vrši mahom preko seljačke pijace mlečnim proizvodima domaćih vrsta u mnogo varijanata.

Krajnji cilj mlekarske politike kod nas jeste povećanje proizvodnje, odnosno tržišnih viškova i većeg zahvatanja istih putem organizovanog sakupljanja, obrade i proizvodnje standardnih mlečnih proizvoda.

Opadanje proizvodnje u uslovima nezasićenog tržišta, kao posledica nejednake stimulacije proizvođača je ekonomski negativna pojava. Stoga treba nastojati da se putem odgovarajućih agro-ekonomskih zahvata, pa i administrativnih mera, ova tendencija zaustavi i usmeri u pozitivnom pravcu.

IZVORI:

1. Statistički godišnjaci za tretirane godine
2. Povremene publikacije Saveznog zavoda za statistiku
3. Production Yearbook, izdanje FAO za 1963.
4. »Tržište mleka i mlečnih proizvoda u uslovima industrijske proizvodnje i savremenih metoda obrade i prerade mleka«, studija Instituta za mlekarstvo 1962.

Vijesti

ODRŽAN JE III SEMINAR ZA MLJEKARSKU INDUSTRIJU

U Zagrebu je od 10—12. II 1965. održan trodnevni III Seminar za mljekarsku industriju, koji je organizirao Prehrambeno-tehnološki institut.

Seminaru je prisustvovalo oko 40 polaznika iz fakulteta, instituta i mljekarskih privrednih organizacija iz cijele zemlje.

Karakteristika ovogodišnjeg, već tradicionalnog, mljekarskog seminara bila je izbor predavanja iz usko specijaliziranih tema i sudjelovanje predavača iz gotovo svih naših republika.

¹ Iz studije »Tržište mleka i mlečnih proizvoda« — Institut za mlekarstvo, koju je finansirao Savezni fond za naučni rad 1962. godine.